

«Залежність процесу становлення особистості дитини від системи сімейних цінностей, рівня особистісної культури кожного з батьків»

Як батьки ми часто думаємо: оскільки ми любимо своїх дітей, проводимо з ними час, спілкуємось та правильно дисциплінуємо, то забезпечуємо їм оптимальний розвиток. Це так. Однак більш фундаментальну основу формування особистісного розвитку дитини закладають не тільки наші методи виховання, а й те, хто ми є як особистості. Наші особистісні якості, наша власна поведінка та ставлення – це основні фактори, що впливають на формування самовідчуття дитини, сприйняття нею самої себе, знаємо ми про це чи ні.

Діти, як губка, щодня вбирають явні й ледь вловимі прояви батьків, їхні стосунки, манери, світогляд, які значною мірою формують їх дитячу індивідуальність. У нас, батьків, є набір власних особистісних якостей, які ми або успадкували від своїх батьків, або набули у взаємодії зі значущими для нас людьми, світом і внаслідок унікального життєвого досвіду. Навіть батько, який думками й помислами бажає дитині добра, неусвідомлено впливає на неї як позитивним, так і негативним чином. Це універсальна й неминуча умова.

Батькам корисно знати, яким чином вони формують особистість дитини, і намагатись по можливості запобігати реплікації небажаних поведінкових звичок, які вони вважають негідними для власних дітей. Ця стаття розглядає деякі керівні принципи й допомогу у формуванні особистості дитини з точки зору психології та ейдетичних образів (тобто в уяві відтворених у всіх деталях образів предметів, які не діють в даний момент на зорові аналізатори).

В ідеалі, мама є для маленької дитини джерелом життєвого досвіду. Якщо вона дає тепло, чуйно реагує на потреби малюка, він буде розвиватись із сильним почуттям цілісності. Якщо мати дитини пригнічує її, проявляє холодне ставлення, нереалізованість, гнів або ворожість, розвиток дитини буде порушено.

Татусі ж призначені для того, щоби підштовхувати маленьку дитину до активної взаємодії та встановлення взаємин зі світом за межами материнських обіймів. Батько розповідає дитині про світ, він бере її із собою в різні місця, займається різними спільними видами діяльності й демонструє дитині способи взаємодії з навколишнім світом. Якщо тато дитини – упевнена в собі людина, люблячий і здатний захоплююче розповісти про світ поза материнською зоною безпеки, навколишня дійсність сприймається дитиною як привітне й цікаве місце, з яким вона може сміливо взаємодіяти.

Однак якщо сам батько відчуває труднощі при взаємодії з навколишнім світом, то дитина може перейняти аналогічний образ думок і їй не вистачить інструментів для власних успішних взаємодій.

Навіть найбільш люблячі батьки можуть передавати дітям небажані симптоми негативних поглядів, самі не знаючи про це. Ось деякі поширені приклади.

- Надмірна настирливість батьків може привести до протилежного результату – дитина буде потайною і не надто щедрою. Коли діти ростуть в атмосфері зайвої нав'язливості, настирливого вторгнення батьків, потайна поведінка часто входить у них у звичку. Це може мати наслідки для дитини в майбутньому, коли вона захоче створити глибокі дружні або романтичні відносини і виявить, що не здатна ділитися своїми глибокими почуттями.

- Якщо батьки надмірно критикують дитину, намагаючись навчити її робити все правильно, це може призвести до того, що дитина стане пасивною й нерішучою, побоюючись, що її рішення можуть піддатись критиці й осуду.

- Діти, виховані в сім'ї, де батьки їх люблять, але при цьому постійно сваряться один з одним, можуть стати невпевненими в собі, тому що їх почуття внутрішньої цілісності та безпеки буде перебувати під загрозою.

- Батьки, які постійно перебувають у стані тривоги та хвилювання, можуть виховати неспокійних дітей, оскільки діти не можуть розслабитися через нервову енергетику своїх батьків.

- Батьки, які занадто опікують своїх дітей, можуть сприяти розвитку в дитини симптомів депресії, тому що змушують її стримувати природну потребу в дослідженнях і свободі.

Тому при взаєминах дитини з батьками можуть проявлятися явні чи приховані симптоми особистісних проблем батьків, а життя в атмосфері невирішених емоційних проблем батьків впливає на свідомість дитини у процесі дорослішання.

Ми часто неусвідомлено наслідуємо своїх батьків у підходах до виховання. Напевно, ви не раз чули такі слова: «Я вражена тим, що дію так, як моя мати, коли я була дитиною. Ще перш ніж я встигаю усвідомити, ті самі слова, які казала мені мама, вилітають з моїх вуст на адресу доньки».

Яскраві приклади такої поведінки батьків можна спостерігати в деяких сім'ях під час трапези. Батьки ще дітьми за обідом часто чули на свою адресу такі слова: «Заради Бога, Іване, коли ти навчишся користуватись виделкою?» або «Перестань розмазувати їжу по тарілці, просто їж!». Вони досі пригадують, наскільки болючою для них була така критика. У глибині душі ці діти давали обіцянку, що ніколи не будуть так розмовляти зі своїми малюками. І що ж? Проходить 20–30 років, і вже самі, будучи батьками, вони повчають дітей тим же роздратованим тоном: «Михайле, заради Бога, скільки разів я вчила тебе правильно користуватись виделкою і ножем?» і «Коли ти, нарешті, навчишся казати «будь ласка» і «дякую» мамі, коли вона передає тобі хліб?».

Так само, як ми несвідомо наслідуємо наших батьків, наші діти будуть наслідувати нас або реагувати на нашу поведінку в різних ситуаціях. Фахівці в галузі ейдетичної психології виявили, що існує шість основних варіантів впливу, який має особистість батька (матері/тата) на формування особистості дитини. При кожному з них дитина втрачає частину своєї істинної індивідуальності, оскільки наслідує або реагує на батьків.

1. Імітація

Діти наслідують своїх батьків. Вони неусвідомлено засвоюють їх відносини й емоції. Якщо донька бачить, як мати задивляється в дзеркало й питає: «Я виглядаю гладкою?», вона почне наслідувати материнську самокритичну поведінку. Вона теж буде дивитись у дзеркало й шукати в собі недоліки. На щастя, доньки імітують також і материнську впевненість у собі. Дитина злого тата імітує сердиту поведінку й накидається на дітей на дитячому майданчику. З іншого боку, дитина, яка бачить доброго тата, який допомагає іншим людям, буде сама розвивати подібне ставлення до тих, хто поруч.

2. Ідентифікація

Ідентифікація більш фундаментальна, ніж імітація. Це не просто повторення поведінки батьків. Її особливість у тому, що дитина поділяє їхні погляди, відносини й почуття – дитина відчуває ідентичність зі своїми батьками в будь-якому відношенні. Наприклад, у батька, який дуже консервативний, одягається у традиційному стилі, пишається людьми в погонах, вважає відданість Батьківщині понад усе, є донька, яка повністю поділяє його світогляд і виходить заміж за чоловіка, схожого на свого батька. Ця донька глибоко ототожнює себе з переконаннями та способом життя свого батька і, можливо, втрачає істинне самовідчуття, яке насправді відрізняється від батькового. Ідентифікація передбачає ототожнення власного світогляду й поведінки зі світоглядом і поведінкою батьків.

3. Реакція

Реакція – це поведінка, прямо протилежна поведінці батьків. Реакцію частіше можна спостерігати в підлітків, хоча вона може спостерігатись і протягом усього життя. Наприклад, батько може бути дуже релігійною людиною, а його дитина бунтарем, який вважає себе атеїстом і відмовляється ходити до церкви. Або батько може бути дуже охайним, а дитина на противагу йому стає дуже недбалою в житті й роботі. Батько може педантично дотримуватись використання лише натуральних продуктів і приймати полівітаміни, на що його дитина реагує, харчуючись нездоровою їжею та не звертаючи увагу на власне здоров'я. У спробі знайти себе дитина настільки намагається бути несхожою на батьків, що випускає з уваги те, ким вона дійсно є, свої унікальні особливості й життєві цінності.

4. Утрата

Коли маленькій дитині відмовляють в основних біологічних потребах і вона потерпає від відсутності тісного зв'язку з матір'ю, браку батьківського виховання, зневаги, занадто жорсткої або занадто м'якої батьківської стратегії дисципліни або безлічі інших поневірянь, така дитина в міру дорослішання буде страждати від почуття внутрішньої спустошеності. Це сприятливий ґрунт для розвитку розладів харчової поведінки (анорексії, булімії), наркоманії, нав'язливості сексуального характеру чи емоційних сплесків, за допомогою яких дитина прагне отримувати любов і підтримку. Ми всі страждали від різних втрат у житті; однак найбільш сильні з них залишають порожнечу у психіці людини, яку важко заповнити.

5. Проекція

Проекція виникає тоді, коли власні суб'єктивні думки приписуються іншим людям (а також і свої почуття, емоції, наміри, досвід переносяться на інших). Тобто людина помилково розглядає все те, що відбувається всередині себе, як вплив зовні. Якщо батько каже, що одна із двох його доньок красива, а інша розумна, то «розумна» дівчинка може подумати, що вона потворна, хоча це може бути далеко від істини. І навпаки, красива донька може відчувати себе дурною. У батька, який не бере участі в повсякденному житті своїх дітей, тому що повинен працювати на двох роботах, щоби прогодувати свою сім'ю у зв'язку з економічною необхідністю (і, звісно, з любові до своєї сім'ї), може бути дитина, яка уявила, що батько не любить її, тому що його ніколи немає вдома. Вона буде рости думаючи, що її не люблять, хоча це не так. Діти роблять помилкові припущення про себе й неточне тлумачення свого життя у відповідь на зауваження батьків або їхню поведінку, хоча зауваження, можливо, було ненавмисним. Така тенденція неминуча, і її можна виявити лише за допомогою відкритого спілкування.

6. Прихильність

Прихильність – це залежна поведінка, біологічно необхідна малюку чи маленькій дитині. Однак якщо батьки не можуть відпустити свою підростаючу дитину й надати їй автономію, вони заважають її самостійності. Дитина стає невпевненою й не довіряє своїм внутрішнім ресурсам, щоби справлятися із викликами життя, як доросла. Приклад подібної ситуації: мама студентки університету щодня каже їй, як одягатися, що робити протягом дня. Материнське втручання й залежність від матері змушують її доньку з недовірою ставитись до власної думки й почуттів. Однак надійні батьки знають, коли слід дати дитині незалежність, а коли – натягнути віжки, і сприяють розвитку в дитини почуття самостійності.

Щоби зрозуміти, який вплив ви справляєте на вашу дитину, у першу чергу важливо зрозуміти, як ви ставитесь до самих себе, яку ношу самокритики ви несете й ті позитивні почуття про самих себе, які перетікають з вас у вашу дитину при щоденній взаємодії з нею.

За матеріалами: Сучасні діти – відображення цінностей дорослого світу : методичні рекомендації / Т.О. Пірожено, С.О Ладивір, К.В. Карасьова та ін.; за ред.. Т.О.Піроженко. – К.– Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014. – 120 с